

VLADIMIR HUZJAN
Zavod za znanstveni rad HAZU u Varaždinu
vhuzjan@hazu.hr

Primljeno: 04. 10. 2011.
Prihvaćeno: 29. 11. 2011.

ULOGA KREŠIMIRA FILIĆA U PROSLAVI TISUĆU GODINA POSTOJANJA HRVATSKOG KRALJEVSTVA U VARAŽDINU 1925. GODINE

U ovome članku autor je opisao ulogu tadašnjeg gimnazijskog profesora Krešimira Filića u proslavi tisuću godina postojanja Hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine.

UVOD

Ideja nacionalne proslave tisućgodišnjice postojanja hrvatskog kraljevstva 1925. (dalje: obljetnice) proizašla je iz inicijative Družbe Braća hrvatskog zmaja 1906. godine. Njihovom prijedlogu pridružio se 1917. duvanjski nadžupnik fra Mijo Čuić (1882. – 1959.) koji je predložio izgradnju spomen crkve (bazilike) i spomen doma na duvanjskom polju na kojem je prema predaji 925. okrunjen prvi hrvatski kralj Tomislav. Usuglašavanjem raznih stavova i interesa, proslava obljetnice trebala je završiti izgradnjom spomenute bazilike i spomen doma u tadašnjem Duvnu, danas Tomislavgradu, te podizanjem sokolske mogile (zemljanog humka) i spomenika kralju Tomislavu u Zagrebu. Unatoč velikom interesu tadašnje javnosti za proslavu obljetnice i brojnim novčanim donacijama, ovi projekti nisu završeni na vrijeme i imali su različite sudbine. U vrijeme pisanja ovog rada, na spomen crkvi (bazilici) sv. Nikole Tavelića u Tomislavgradu završeni su svi radovi, osim uređenja okoliša. Spomen dom je uništen neposredno nakon završetka II. svjetskog rata i nije obnavljan. Spomenik Roberta Frangeša Mihanića kralju Tomislavu podignut je ispred Glavnog kolodvora u Zagrebu 1946., a sokolska mogila završena je u parku Maksimir tek 1996. godine.¹ Treba reći kako

---

¹ Za izgradnju spomenika kralju Tomislavu varaždinska gradska općina donirala je 25.000 dinara. "Spomenik kralju Tomislavu u Zagrebu", *Varaždinske novosti*, 5. studenoga 1931., br. 100, str. 3.

su Varaždinci za proslavu obljetnice dali svoj doprinos u vidu novčanih priloga, a zemlju za sokolsku mogilu nosili su u Zagreb lokalni Hrvatski sokoli u vrijeme III. hrvatskog svesokolskog sleta (od 14. do 16. kolovoza 1925. godine).² Za mogilu je odabrana ona zemlja koja potječe sa znamenitih mjesta u Varaždinu i okolici.³ Niže se u tekstu navodi popis lokacija (kako je zabilježeno u izvornim dokumentima) s kojih je uzeta zemlja: ispred zapadne kule Starog grada gdje je 1527. ranjen Krsto Frankopan; zemlja s varaždinskog Jelačićevog trga gdje je ban Josip Jelačić (1801. – 1857.) s prozora kuće br. 4 hrabrio vojsku prije rata protiv Mađara 11. studenoga 1848. godine; zemlja iz dvorišta kuće u kojoj je Ivan Zakmardy Dijanovečki (1600. – 1667.), zaštitnik hrvatskih prava na Požunskom saboru 1662. te osnivač zemaljskog arhiva, utemeljio sjemenište; zemlja iz dvorišta kuće br. 16. u varaždinskoj Biškupečkoj ulici gdje se rodio slavist Vatroslav Jagić (1838. – 1923.); zemlja iz dvorišta županijske palače u kojoj je Ivan Kukuljević Sakcinski (1816. – 1889.) 1. srpnja 1845. u županijskoj skupštini progovorio hrvatskim jezikom; zemlja iz dvorišta bivšeg pavlinskog samostana u Lepoglavi u kojem je taj red 2. studenoga 1582. osnovao prvu hrvatsku gimnaziju; zemlja iz mjesta Turčin gdje je ban Zrinski pobijedio Osmanlije; zemlja iz ruševina grada Bela u kojem je bilo sjedište znamenitog Vranskog priora Ivana od Paližne (nepoznato - 1391), te na kraju zemlja iz unutrašnjosti ostataka grada Kneginca u kojem je po predaji 1203. bio zatočen herceg Andrija (vladao od 1205. do 1235.) od kralja i brata Emerika (Mirka) Arpadovića (vladao od 1196. do 1204.).⁴

Obilježavanje obljetnice u hrvatskim gradovima nije bilo političko usklađeno te se događalo da su pristalice raznih stranaka organizirale zasebne proslave. U Zagrebu je 21. lipnja 1925. na blagdan Presvetoga Srca Isusova održana crkvena proslava, zatim je od 4. do 6. srpnja uslijedila prva svjetovna proslava, a druga od

² "Mogila hrvatske ljubavi", *Varaždinske vijesti*, 5. lipnja 1996., br. 2682, str. 17. U povodu proslave obljetnice *Hrvatski Radiša, društvo za promicanje rada, te za namještanje i odgoj trgovačke, obrtničke, industrijalne i poljodjelske omladine* izradio je spomen plaketu koja prikazuje kralja Tomislava na prijestolju, a koju su sasvim sigurno kupili i neki Varaždinci. "Spomen plaketa hiljadu godišnjice hrvatskog kraljevstva", *Narodno Jedinstvo*, 30. srpnja 1925., br. 11, str. 3.

³ Uoči odlaska u Zagreb, T. Zgrebec spjevao je pjesmu u čast članova varaždinskog sokola koji sudjeluju u izgradnji mogile: "Ustajte braćo sokoli sivi / Glas Hrvatske zove vas majčice / Na junačke noge hrabro ko divi / Mlade će s' Vama Sokolice / K' starom gradu idite tamo / Tisuć ljeta gdje čuči i driemlje / Pet kila svaki uzmite samo / Ispod bedema njegovih zemlje / Zemljica neka ne bude vam teška / U Zagreb ponesite ju sobom / S' njom će se pokrit nekoj reška / Mogile, što Sokoli rade je slogom / Složna braća sokoli mladi / Zemljicu nose ko mravi jaja / U budućnosti boljoj i nadi / Muka im ne će ostat bez sjaja / Mogila krasna u Maksimiru bude / Uspomen vječna na diku i slavu / Hrvatskom krvi natopljene grude / Kralju svom prvom : Tomislavu!", T. ZGREBEC, "Varaždinskom Hrvatskom Sokolu", *Narodno Jedinstvo*, 6. kolovoza 1925., br. 12, str. 4.

⁴ "Za mogilu hrv. Sokolstva", *Narodno Jedinstvo*, 6. kolovoza 1925., br. 12, str. 3. Vidi i Ivan KRISTOFIĆ, *Varaždinski sokol i plakatom kroz povijest*, Varaždin, 2009., str. 94. Treba dodati kako su uz zemlju darovani i razni obrtnički proizvodi, tiskana izdanja, tekstil i drugi predmeti.

15. do 16. kolovoza vezana uz III. Hrvatski svesokolski slet kojem je prisustvovao i kralj Aleksandar (1888. – 1934.). Nakon ove tri proslave, uslijedila je i četvrta koju je 7. i 8. rujna organizirao Jugoslavenski sokolski savez. U tom smislu, ni politička zbivanja u Varaždinu nisu bila drugačija jer je u tom gradu, također, organizirano više proslava.

Unatoč različitim stavovima i političkim sukobima prisutnim u mnogim gradovima Hrvatske oko proslave obljetnice, dosadašnja historiografija nije značajnije obradila ovu temu. Prvi je o obljetnici napisao kraći osvrt Josip Horvat,⁵ a Magdalena Lončarić⁶ novinski članak, dok su opširnije radove objavili Viktor Novak,⁷ Dragutin Pavličević,⁸ Hrvoje Matković⁹ i Zlatko Matijević.¹⁰ Kako su u samome Varaždinu postojali jaki politički sukobi oko proslave, postavilo se pitanje na koji je način uopće sve organizirano i tko su bili glavni protagonisti. Proučavanjem građe vezane uz temu učestalo se pojavljuje ime Krešimira Filića (1891. - 1972.), stoga će se u ovome radu objasniti njegova uloga u proslavi varaždinske obljetnice. Podaci za izradu ovoga rada prikupljeni su u Državnom arhivu u Varaždinu, Gradskom muzeju Varaždin te u suvremenom tisku i postojećoj literaturi.

Neposredno prije proslave obljetnice, Filić je bio zapaženo društveno aktivan u Varaždinu. Bio je gradski zastupnik izabran na gradskim izborima 27. siječnja 1924. godine.¹¹ Protivnici su ga oštro napadali tvrdeći da je "očitim bezakonjem kao profesorčić i predstavnik silne inteligencije postao zastupnik".¹² Iskazao se kao gimnazijski profesor i osnivač Gradskog muzeja Varaždin, zatim kao tajnik organizacijskog Odbora Kulturnohistorijske izložbe grada Varaždina u srpnju 1923., bio je tajnik Društva varaždinskih žena za zaštitu djece, zatim predsjednik Odbora Pjevačkog društva Tomislav, predsjednik Varaždinskog muzealnog društva, glavni urednik novina *Naše pravice* i drugo.¹³ Uz sve navedene aktivnosti, Filić se aktivno uključio i u organizaciju proslave obljetnice.

⁵ Josip HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, II. dio, Zagreb, 1989., str. 318. – 319.

⁶ Magdalena LONČARIĆ, "925 – 1925 – 1995", *Varaždinski glasnik*, 2. ožujka 1995., str. 8.

⁷ Viktor NOVAK, *Magnum crimen. Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb 1948., str. 220. – 228.

⁸ Dragutin PAVLIČEVIĆ, *Povijest Hrvatske*, Zagreb 1994., str. 336. – 338.

⁹ Hrvoje MATKOVIĆ, "Proslava tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva 1925. godine i njezini odjeci u Hrvatskoj", u *Prvi hrvatski kralj Tomislav*, (gl. ur. Josip BRATULIĆ), Zagreb, 1998., str. 271. – 280.

¹⁰ Zlatko MATIJEVIĆ, "Ministar Pavle Radić na Napretkovo proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva u Sarajevu 1925. godine", *Časopis za suvremenu povijest*, Zagreb, 2004., god 36, br. 3, str. 1127. – 1149.

¹¹ "Skupština gradskog zastupstva", *Hrvatsko Jedinstvo*, 1. ožujka 1924., br. 3., str. 1.

¹² "Mi smo dva, mi smo dva", *Hrvatsko Jedinstvo*, 29. ožujka 1924., br. 7., str. 3.

¹³ "Društvo varaždinskih žena za zaštitu djece", *Hrvatsko jedinstvo*, 24. svibnja 1924., br. 15., str. 3; "Pjevačko društvo Tomislav", *Narodno jedinstvo*, 1. prosinca 1923., br. 48., str. 3; *Naše pravice*, 7. kolovoza 1924., br. 6., str. 4.

U 1925. Varaždin je bio društveno i politički izuzetno aktivan grad. Varaždinska građanska četa obilježavala je 175. godišnjicu postojanja, od lokalnih novina tiskao se *Glas Međimurja i Zagorja*, a te 1925. počele su izlaziti *Podravska oblast*, tjednik organizacije Narodne radikalne stranke u Varaždinu i *Narodno Jedinstvo*. Gradsko kazalište bilo je u takvim novčanim problemima da je 16 zaposlenika prijetio otkaz,¹⁴ mađarske novine bile su zabranjene radi ideja o obnovi dinastije Habsburg,¹⁵ sve hazardne igre bile su zabranjene,¹⁶ a gradskim ulicama prolazilo je čak osam privatnih automobila.¹⁷ Još od 1924., stranačke svađe onemogućavale su rad gradskog zastupstva koje se nije redovno sazivalo. Stoga je gradom upravljao vladin *komesar* ili *upravnik* Dragutin Perko koji je u kolovozu 1925. dao ostavku, a do daljnje odredbe njegovu je dužnost preuzeo najstariji *perovodni* činovnik gradskog poglavarstva Srećko Jakomini.¹⁸ Primopredaja dužnosti izvršena je 11. kolovoza 1925. zajedno sa svom dokumentacijom i arhivskim gradivom uključujući bulu Andrije II. iz 1209., povelju kralja Matije Korvina (1443. – 1490.) iz 1464. te razne srebrne pečate, medalje, zlatnike i druge vrijedne predmete.¹⁹ Tom prigodom predan je i spisak izabranih gradskih zastupnika, među kojima je naveden i Filić, za slučaj ako se staro zastupstvo osposobi za rad.²⁰ Gradski izbori održani su 25. listopada 1925. na kojima je za gradonačelnika izabran Ivan Kovačević s liste Hrvatskog narodnog bloka.

---

¹⁴ DAVŽ, GPV, praes. spisi, kut. br. 19, 1925., br. 14.

¹⁵ Isto, br. 33.

¹⁶ Isto, br. 47.

¹⁷ Vlasnici automobila bili su: Ante Magdić (zabilježen je samo proizvođač automobila: Daimler), Luka Lovrenčić (Turicum i još jedan automobil čije je ime nečitko zapisano), Feliks Kanovnik (nečitko zapisano ime automobila), Franjo Pust (Daimler), Stjepan Forst (Overland), Mavro Moses (Graf Stift) i Levin Schlenger (Daimler). Snaga automobila kretala se od 18 konjskih snaga i najniže vrijednosti 75.000 dinara, do Schlengerovog Daimlera sa 60 konjskih snaga i vrijednosti od 200.000 dinara. Svi automobili bili su bez krova. Isto, br. 17.

¹⁸ Isto, br. 61.

¹⁹ Pečat bule Andrije II. iz 1209. raskomadano se čuvao u vrećici. Isto, br. 62.

²⁰ Gradski zastupnici tada su bili: Nikola Borović (Hrvatska republikanska seljačka stranka, dalje HRSS, poljodjelac), Dragutin Demko (Hrvatska stranka prava, dalje HSP, stolar), Krešimir Filić (Demokratska stranka, dalje DS, profesor), Janko Gjud (HSP, župnik), Hubert Goger (Hrvatska zajednica, dalje HZ, stolar), Herman Herzer (HZ, trgovac), Dragutin Kapeš (HRSS, krojač), Valentin Krefl (HZ, činovnik), Josip Košić (HSP, posjednik), Ivan Košmerl (Socijaldemokratska stranka, dalje SS, stolar), Lavoslav Kovačić (SS, krojač), Antun Lazar (HRSS, kožar), Tomo Lukinić (Samostalna demokratska stranka, dalje SDS, krčmar), Josip Lorbeegg (HSP, stolar), Josip Milković (HSP, posjednik), Josip Miščin (SDS, soboslikar), Gjuro Novak (SDS, činovnik), Franjo Pavlović (SDS, posjednik), Gjuro Pintarić (HRSS, poljodjelac), Vjenceslav Podgajski (DS, elektotehničar), Ivan Remenar (SDS, poljodjelac), Josip Ribić (HZ, graditelj), Martin Šemiga (HRSS, poljodjelac), Ljudevit Šolc (HSP, odvjetnik), Vilim Taussig (SDS, fizik), Stjepan Težak (HRSS, krojač) i Petar Zgrebec (HZ, krčmar). Dva člana su umrla: Valentin Canjko (DS) u srpnju i Andro Sieber u lipnju, a Franjo Pust (HZ) je dao ostavku u srpnju 1925. godine. Isto, br. 61.

Izvanredna gradska skupština održana je 13. studenoga na kojoj je S. Jakomini predao ovlasti I. Kovačeviću i time ga pravno potvrdio za novog varaždinskog načelnika.²¹ Kako ni jedna politička stranka u gradskom zastupstvu nije imala potrebnu većinu, funkcioniranje grada bilo je gotovo nemoguće.²² U takvim je društveno – kulturnim i političkim okolnostima djelovao Filić nastojeći objediniti proslavu obljetnice. Kako to nije bilo moguće, Filić je sa suradnicima Varaždinske gimnazijske ekstenze (dalje: ekstenza) organizirao vlastitu proslavu u studenome 1925. godine.

PRIPREME ZA PROSLAVU OBLJETNICE

Prve pripreme za obilježavanje obljetnice u Varaždinu započele su 1923. kako bi se na što kvalitetniji način organizirala proslava. U gradski Odbor za proslavu obljetnice izabrani su uz gradskog načelnika i gradski zastupnici Ljudevit Šolc, Zvonko Milković i Krešimir Filić,²³ a Gradsko poglavarstvo pomoglo je rad Družbe Braća hrvatskog zmaja s 1.000 dinara s obzirom da je od njih i krenula inicijativa.²⁴ Krajem listopada 1923. na poticaj rodoljubnih žena osnovano je društvo koje se htjelo prozvati Hrvatska žena, no to im je bilo zabranjeno, te su nastavile rad kao kulturno prosvjetna ženska sekcija Hrvatskog sokola u Varaždinu. Iste će 3. veljače 1924. promijeniti ime u Društvo varaždinskih Hrvatica - za proslavu tisućgodišnjice Hrvatskog kraljevstva - Tomislav (dalje: Društvo varaždinskih Hrvatica) s namjerom pripreme proslave obljetnice.²⁵ Autor članka, koji je izvještavao o tom događaju, pita se kako to da i republikanci podupiru tu proslavu jer je to obilježje rojalista koji su za monarhiju? Dapače, nudi nagradu od 1.500 talijanskih lira da se razriješi taj rebus.²⁶ Bez obzira na novinske napade, na temelju molbe Društvu varaždinskih Hrvatica ustupljena je na jedan dan u mjesecu gradska vijećnica za sjednice te gombaona (dvorana za vježbanje smještena kraj današnje I. osnovne škole) i popratne prostorije za društvene zabave i općenito

---

²¹ Isto, br. 75, 77.

²² Krajem godine iz ureda Velikog župana zagrebačke oblasti poslana je obavijest o predlaganju humanog čina iz 1924. ili 1925. za nagradu iz Kraljeva fonda. Gradski načelnik Kovačević izvijestio je kako "(...) ove, kao niti prošle godine, nije bilo u gradu Varaždinu akcija da bi se koja (...) mogla predložiti za dodjelu nagrade iz Kraljeva fonda". Isto, br. 81.

²³ DAVŽ, Zapisnici gradskog poglavarstva (dalje ZGP), 14. svibnja 1924., br. 9418/ 1924.

²⁴ *Naše pravice*, 3. srpnja 1924., br. 1, str. 4.

²⁵ Stjepan BELOŠEVIĆ, *Županija varaždinska i slob. i kralj. grad Varaždin*, Zagreb, 1926., str. 170. Društvo je 1938. promijenilo ime u Društvo *Hrvatska žena*. Više o Društvu vidi u: *Varaždinska dobrotvorna društva 1828. – 1945.*, katalog izložbe, autorica teksta i izbor ilustracija Magdalena LONČARIĆ, Gradski muzej Varaždin, Povijesni odjel, Varaždin, 2001., str. 9. – 10.

²⁶ *Naše pravice*, 7. kolovoza 1924., br. 6, str. 3.

aktivnosti za pripremu proslave obljetnice.²⁷ No, gradski zastupnik Juraj Novak proglasio je *votum separatum* i objasnio da je taj prijedlog nepravedan i nezakonit te žustro prokomentirao: "Gradska gombaona služi tjelovježbi, te je u tu svrhu ustupljena sokolskim društvima. Društvo (varaždinskih Hrvatica) Tomislav (...) ne može tražiti prostorije u zabavne svrhe, jer se pod plaštem proslave 1000 godišnjice Hrvatskog Kraljevstva, krije politička i strančarska pozadina (...) Gradska gombaona nije sagrađena za priredbu diletantskih predstava i stranačko političke skupštine, već za ozbiljan tjelovježbeni rad, tjelesni odgoj mladeži, poglavito školske, koja je ovim zaključkom povrijedjena i spriječena u mogućnosti vježbanja."²⁸ Treba reći kako je u travnju te godine Hrvatski sokol također tražio gombaonu za svoje aktivnosti i tada se spomenuti J. Novak načelno složio s tim, ali ako se isto omogući Jugosokolu.²⁹

Društvu varaždinskih Hrvatica pridružio se lokalni Hrvatski Sokol (Hrvatski konjički Sokol i Hrvatski pješački Sokol) te su započeli zajednički rad na proslavi obljetnice.³⁰ Javnim pozivom za sudjelovanje pozvali su na glavnu srpanjsku proslavu sva lokalna i okolna društva te sve civilne i vojne ustanove, kao i predstavnike crkvenih redova.³¹ Najavljen je prvi javni nastup domaćeg Hrvatskog konjaničkog Sokola te posveta njihovog barjaka. Organiziranju se pridružila i Družba Braća hrvatskog zmaja koji će otkriti spomen ploču na kući u Gajevoj ulici u kojoj je umro pjesnik Vladislav Vežić (1825. – 1894.).³² Najavljeno je da će se na otvorenom služiti sv. misa za sretnu budućnost hrvatskog naroda, a nakon toga u kazalištu održati svečana matineja na kojoj će Rudolf Horvat ocrtati značenje ove slave s osobitim osvrtom na nacionalnu i državnu borbu Hrvata. Na večer će varaždinske Hrvatice prikazati pjesnički prikaz *Na Duvanjskom polju*.³³ Dapače

---

²⁷ DAVŽ, ZGP, 27. svibnja 1924., br. 1121/ 1924.

²⁸ *Naše pravice*, 3. srpnja 1924., br. 1, str. 4.

²⁹ DAVŽ, GPV, praes. spisi, kut. br. 19, 1925., br. 20.

³⁰ Hrvatska sokolska župa dr. Pere Magdića osnovana je u Varaždinu 22. ožujka 1925., a starješinom je imenovan Antun Magdić. Župa je 12. srpnja 1925. održala glavnu skupštinu. "Hrvatsko sokolstvo", *Narodno Jedinstvo*, 16. srpnja 1925., br. 9, str. 2.

³¹ "Gradjani! Pripomognite na svakom koraku priredjivače ove velike narodne slave. Otvarajte svoje domove za goste, koji će doći da svojom prisutnošću i radom uzveličaju ovaj čin. Spremajte se, da onog dana Varaždin dobije novo ruho, ruho svečano, jer slavimo tisuću godina naše prošlosti. A i Vi seljaci, diljem našeg kraja, širite radosnu vijest velike hrvatske slave hrvatskog Zagorja, pa se i Vi spremaite, da pohrlite u Vaš Varaždin, i da u svečanom broju, prožeti prokušanom ljubavi za hrvatsku domovinu, uzdignite ovo slavlje do visine, dolične Hrvatskog Naroda". "Proslava tisućgodišnjice hrv. kraljevstva u Varaždinu", *Narodno Jedinstvo*, 25. lipnja 1925., br. 6, str. 1.

³² U nazočnosti 60-ak članova Družbe Braća hrvatskog zmaja, ploču je otkrio Emilije Laszowski (1868. – 1949.), veliki meštar Družbe (op. a.).

³³ "Proslava tisućgodišnjice hrv. kraljevstva u Varaždinu", *Narodno Jedinstvo*, 25. lipnja 1925., br. 6, str. 1.

predlagalo se i otvaranje novčarskih ustanova koje će potpomagati lokalne poduzetnike. U toj godini "(...) narodne slave Varaždin treba da podigne i utemelji svoju: Gradsku štedionicu (...) da promiče opće dobro."³⁴

S druge strane, na sjednici Prosvjetnog odbora ekstenze 19. listopada 1924., u čijem je radu sudjelovao i Filić, raspravljalo se zajedno s Varaždinskim muzealnim društvom, Društvom Varaždinska žena, Pjevačkim društvom Tomislav i drugima o proslavi obljetnice. Ekstenza je smatrala da je najbolji način proslave otvorenje gradskog muzeja i otkriće spomenika i spomen – ploče Vatroslavu Jagiću (1838. - 1923.). Tom prigodom održala bi se i predavanja o Vatroslavu Jagiću, o kulturnopovijesnoj prošlosti Varaždina i okolice, zatim nekoliko koncerata te izložba proizvoda varaždinskih obrtnika.³⁵ Što se tiče spomenika Jagiću, Filić se zalagao da se on otkrije u godini obljetnice. Naime, nakon Jagićeve smrti 1923. pokrenuta je akcija prikupljanja novca za izgradnju spomenika. Izrađene su razglednice s Jagićevim portretom, njegovom rodom kućom i grobnicom te pločica od čije se prodaje trebao prikupiti potreban novac. Krajem 1924. Filić izvještava da su spomen ploča i bista skoro gotovi i u Varaždinu³⁶ te komentira: "Misao je lijepa i uspjela u svakom pogledu i sada stoji samo do nas, da se do godine otkrije taj veliki spomenik, koji će biti najljepši ures gradu Varaždinu. Želimo, da to bude u ljetu 1925. već i zato jer ekstenza sprema u to vrijeme u savezu s drugim varaždinskim društvima veliku kulturnu proslavu 1000 godišnjice hrvatskog kraljevstva, pa bi bilo lijepo, da se prigodom ostalih svečanosti otkrije i spomenik velikom našem sinu koji je to zavrijedio proslavivši ne samo Hrvatsku nego i svoj rodni grad Varaždin."³⁷ No, bilo je tu i drugih prijedloga, pa su tako Varaždinske Hrvatice predložile izgradnju Jagićeva doma. Filić je bio ogorčen na ta razmišljanja koja po njemu nisu realna, do kraja razrađena i samo štete postojećim projektima. "H. J. (Hrvatsko Jedinstvo op. a.) sa svojim anonimnim piscem (...) napalo akciju ekstenze pozivajući se nato, da je Jagić bio protiv podizanja spomenika. Jedini uzrok napadaja i protivljenja bijaše uistinu to, da se i anonimni pisac i savjetodavni odbor (u kojem isti vrši vidnu ulogu) postaviše na

---

³⁴ "Gradska štedionica u Varaždinu", *Narodno Jedinstvo*, 16. srpnja 1925., br. 9, str. 3.

³⁵ "Sjednica Prosvjetnog odbora", *Naše pravice*, 23. listopada 1924., br. 17., str. 3.

³⁶ Ploča je izrađena od bijelog mramora na kojoj je (na gornjem dijelu) brončana plaketa s Jagićevim profilom, a danas se nalazi na pročelju Jagićeve rodne kuće. Prema Filićevim riječima, uz ploču je bilo predloženo da se izradi i spomenik. U sredini bi se tog spomenika na povišenom mjestu trebalo nalaziti Jagićevo brončano poprsje gdje je on prikazan kako sjedi za katedrom, jednom rukom piše, a drugom zaklanja uho i prisluškuje. Desno od njega, u polukrugu, stoje dvije figure isklesane od umjetnog kamena u prirodnoj veličini koje dočaravaju povijest i narodnu pjesmu. Prema Filićevim riječima od spomenika se odustalo jer se novac za tu svrhu nije mogao prikupiti. Krešimir FILIĆ, "Jagićeva spomen-ploča i spomenik", *Naše pravice*, 30. listopada 1924., br. 19, str. 1.

³⁷ Isto, str. 1.

sasvim političko stanovište, koje su uspjeli provesti i u gradskom zastupstvu.”³⁸ U svojim razmišljanjima Filić nije bio isključiv, ali je zahtijevao racionalnost svakog projekta te nastavlja: “Dok se još pred par mjeseci ustajalo protiv Jagićevog (vrlo lijepog i velikog) spomenika, koji će stajati tek oko 40.000 D., sad se dolazi s protivne strane s idejom Jagićevog doma. U principu ne bi imao ništa protiv te ideje, uzmogne li se istu ostvariti, ali bi se i onda moralo znati, čemu će da služi taj Jagićev dom. Drugo je pitanje, da li je moguće sabrati u tu svrhu potrebnu glavnicu ili ne. (...) Eto najbolji primjer, koji nam otkriva svu mizeriju naših varaždinskih prilika! (...) Proslava hrv. kraljevstva nije patent za pojedine političke stranke, nego proslava cijelog kulturnog Hrvatsva, a to je već pred 13 mjeseci imala na umu naša ekstenza i zato je započela odmah da radi u tom pravcu.”³⁹ Kao što se može vidjeti, ova dva koncepta nisu se mogla politički i organizacijski usuglasiti, stoga su održani zasebno.

PRVA PROSLAVA OBLJETNICE

Prvu proslavu obljetnice u Varaždinu organizirala je 19. lipnja 1925. Crkva. Prema odredbi nadbiskupa dr. Antuna Bauera (1856. – 1937.) na dan Srca Isusova u crkvi sv. Nikole cijeli dan bilo je izloženo Presveto Otajstvo, a u 10 sati je odslužena sv. misa. Na večer je propovijedao apostolski protonotar Matija Proštenik koji je vodio i procesiju središtem grada. Poslije procesije, održao je svečanu večernju sv. misu i podijelio papinski blagoslov. U propovjedi je istakao slavu Presvetog Srca Isusova s kojom je u ovoj jubilarnoj godini spojena i proslava obljetnice. “Svršetak (Crkvene) proslave bijaše svečana večernjica, davanje papinskoga blagoslova, blagoslova sv. Otajstvom i skladnim pjevanjem pjesama Majci Božjoj Kraljici Hrvata, dok konačno iz tisuću grla gromko ne zaori himna: Lijepa naša domovino! što izaziva suze radostnice prisutnima. (...) Ne mogu propustiti, da ovom zgodom ne rečem: Varaždinci, a i vi braćo seljaci iz bliza i daleka, bez razlike spola, staliža i dobe, pohrlite 12. srpnja u naš grad na svjetovnu proslavu naše 1.000 godišnjice, na uspomenu davnoga krunisanja prvoga našega kralja Tomislava, koji nas je uveo u kolo kulturnih naroda, a našu državu učinio velevlašću, jer za njega i njegovih slavnih nasljednika - narodnih kraljeva - bila je moćna na kopnu i moru. Svojom prisutnošću opetovno pokažite, da ste Hrvati, dostojni potomci svojih slavnih pradjedova, da štujete i ne zaboravljate svoju slavnu prošlost na kojoj, kao i na uzdanju u pravdu Božju valja da gradimo sretnu budućnost.”⁴⁰

---

³⁸ “Jagićev dom u Varaždinu?”, *Naše pravice*, 13. studenoga 1924., br. 20, str. 1.

³⁹ Isto.

⁴⁰ “Proslava tisućogodišnjice hrv. kraljevstva u Varaždinu”, *Narodno Jedinstvo*, 25. lipnja 1925., br. 6, str. 1.

Za srpanjsku proslavu sve je bilo na vrijeme spremno, a posljednje pripreme rađene su dan ranije. U petak, 10. srpnja, uređeni su cvijećem, zelenilom i zastavicama gradske kuće (posebno obitelji Pust, Moses, Erhatic) i gradske ulice (Zagrebačka i Spinčićeva).⁴¹ U lokalnim novinama ovako su opisane dvodnevne svečanosti: "U Varaždinu dne 11. i 12. o. mj. prošla je upravo veličajno. Ma da je cijeli prošli tjedan kišilo i zlobnici već sretni i presretni predviđjali kako je cijela proslava pala u vodu na njihovo veselje, a žalost Hrvata koje su oni nazvali lopotima, ipak se u zadnji čas vremenske prilike ustališe (...) Oduševljenje u gradu izazvaše u subotu ujutro članovi hrv. konjaničkog Sokola (...) njih 28 dojašise iz Zagreba u Varaždin kao predhodnica Sokola zagrebačkih, koji stigoše što vlakovima što automobilima u subotu po podne i na večer, te u nedjelju ranim jutrom. Popodne u subotu došli su i prvi članovi društva Braće Hrv. Zmaja, pa konjanički Sokol iz Bjelovara. Čim se u subotu na večer zamračilo pošla je iz Vatrogasnog doma dugačka povorka varaždinskih rodoljubnih društava sa Sokolima na čelu predvodjena glazbom do stana predsjednice društva varaždinskih Hrvatica Tomislav gdje. Matilde Kovačević u Vrazovoj ulici gdje ju je u ime Hrv. Sokola pozdravio starješina dr. Uršić (...)." ⁴² Nakon prigodno održanog govora i posvete sokolskog barjaka, povorka je dalje krenula gradom. ⁴³ Daljnji opis u novinama je glasilo: "Kudagod je povorka prolazila bili su prozori kuća ne samo krasno okićeni, već i rasvijetljeni, što svijećama što raznim svjetiljkama (...) Napose se oka vrlo ugodno dojmila rasvjeta staroga Erdedskog grada pa bengalsko osvjetljenje bedema oko staroga grada. Pošto je večernji zagrebački vlak imao nešto zakašnjenja, morala je povorka čekati na kolodvoru gotovo pola sata (...), a kada je konačno stigao vlak, iz kojega su se već na stotinu koraka vidjele crvene sokolske košulje, nije pozdravima i klicanju bilo kraja (...) Svih se prisutnih vrlo ugodno

---

⁴¹ Hrvatski konjanički sokol i Hrvatski sokol organizirali su u subotu na igralištu varaždinskog sportskog kluba u Spinčićevoj ulici javnu vježbu: jahanje, Rešove vježbe konjanika sa sabljama, Dobričevićeve vježbe, vježbe na podvodcu, karusel, skakanje konjima preko živice, trosturke grede i zida, zatim ritmičke vježbe te na kraju vitešku igru Prstenac. I. KRISTOFIĆ, *nav. dj.*, str. 98.

⁴² "Proslava 1000-godišnjice hrvatske državnosti", *Narodno Jedinstvo*, 16. srpnja 1925., br. 9, str. 2.

⁴³ Dijelovi pozdravnog govora Adolfa Uršića, odvjetnika i *staroste* Hrvatskog pješačkog sokola, Matildi Kovačević glasili su: "Hrvatska majko, kumo naša! Evo nas, Tvojih Sokolova, hrvatske Tvoje djece. Došli smo Tebe da pozdravimo, a s Tobom i cijeli naš Hrvatski Narod u predvečerje velikoga dana, tisućljetne naše narodne i državne slave! Hrvatska majko! Sutra, na dan tako velike naše slave Hrvatski će Sokoli posvetiti svoj stijeg, hrvatski svoj barjak (...) To su, majko, Hrvatski Sokoli, Tvoji sutrašnji svečari. Ponosna budi djecom ovom, koja poznaju samo rad bez koristi i slave (...). Zato na dan naše velike narodne slave, tisućljetne obljetnice krunisanja prvog hrvatskog kralja, neka se visoko uzdigne lijepi sokolski barjak, čist i neokaljan. Neka zadršće ruka barjaktara, živo nek zakuca i svako sokolsko srce, a iz svih hrvatskih grla nek gromko zaori jednim glasom: Još Hrvatska nij' propala! (...) Nije Hrvatska propala kroz tisuću godina, pa neće ni danas propasti". Isto, str. 2.

dojmilo da je i kolodvorska zgrada bila okićena državnom i hrvatskom trobojkom što se do sada kroz 7 godina života naše SHS države nije vidjalo, a još se ugodnije dojmilo svega gradjanstva i gostova to što je i varaždinski pravoslavni paroh Velimir Janković svoju parokijalnu zgradu okitio zastavom, cvijećem i sve prozore rasvijetlio da tako pokaže svoju ljubav prima gradu i narodu (...) Oko 11 sati na večer vratila se povorka u Vatrogasni dom, gdje se učesnici razidjoše (...). U nedjelju već u rano jutro vrvjele su gradske ulice svijetom. Skupljalo se gradjanstvo, neprestano su dolazile nove povorke seljaštva i raznih društava, neprestano su jurila u grad brojna kola i automobili sa svih strana, a grad sve više dobivao svečani izgled jer naravno da se svaki učesnik slave nastojao odjenuti što dostojnije⁴⁴. Nastala je kilometarska povorka sudionika koja je iza osam sati ujutro krenula od Vatrogasnog doma prema središtu grada. Povorku okićenu hrvatskim zastavama vodio je vođa sokolske župe dr. Pere Magdića Zvonko Novak, a iza njega i glazbe poredali su se svi ostali. U povorci je sudjelovalo oko 3.000 osoba iz općine Vidovec s tri zastave, 2.500 osoba iz općine Šemovec i 120 osoba iz Kuršanca s barjakom i tamburaškim zborom. Iz općine Jalžabet stiglo je oko 300 osoba, iz općine Križovljan - Cestica 1.600 osoba s 12 barjaka, iz općine Vinica 1.000 osoba, a stigao je i Hrvatski seljački Sokol sa 150 članova. Iz općine Nedelišće stiglo je oko 110 članova tamošnjeg Hrvatskog seljačkog sokola s limenom glazbom i par stotina građana, a povorci su se pridružila vatrogasna društva iz Varaždina, Ivanca, Vidovca, Biškupca, Trnovca i Nedelišća te nedavno osnovana vatrogasna glazba iz Ivanca. Prisutni su bili i članovi Zanatlijskog i pomoćničkog društva iz Varaždina, Obrtna zadruga iz Ivanca, zatim varaždinska Građanska četa, Hrvatska pjevačka društva Vijenac i Vila, Društvo varaždinskih Hrvatica Tomislav, Varaždinske žene, Družba Braća hrvatskog zmaja iz Zagreba, poslanici Matice hrvatske, Napredka te pripadnici brojnih varaždinskih sportskih udruženja. Cijeloj manifestaciji pridružili su se i članovi Hrvatskog sokola poput Hrvatskog sokolskog saveza i Župe Fonova iz Zagreba, Sokol iz Čakovca s 50, Ludbreg s 40, Varaždinske Toplice s 40, a Zlatar s 30 članova te varaždinski konjanički sokoli u potpunom broju na konjima. Pridružili su se i sokoli iz Vinice, Nedelišća, Sv. Jurja Na Bregu, Samobora, Bjelovara itd.⁴⁵ U novinama je dalje zabilježeno: "Kud je povorka prolazila bile su ulice dupkom zaposjednute po općinstvu, koje je povorku burno pozdravljalo i obsipavalo cvijećem, naročito kod gradskoga kazališta, gdje je između kazališta i poštanske zgrade bio podignut veleban slavluk okićen morem zastava i cvijeća (s natpisom ZDRAVO! i godinama 925 i 1925 op. a.). Da se uzmogne prosuditi, kolika je bila povorka, spomenuti ćemo, da je trebalo preko pola sata dok je povorka stigla nakon otkrića spomen - ploče

---

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

Vežiću iz Gajeve ulice odnosno trga bana Jelačića i trga Slobode na vježbalište u Spinčićevoj ulici, makar se marširalo sokolski".⁴⁶ Posvetu barjaka Hrvatskog konjaničkoga sokola obavio je poslije sv. mise zahvalnice župnik Janko Gjud te ga predao *starosti* konjaničkoga sokola Iliji Kovačeviću. Matilda Kovačević je kao kuma i predsjednica Društva varaždinskih Hrvatica privezala vrpce uz zastavu i održala prigodni govor. Na kraju dana je u vatrogasnom domu organiziran *buffet* te na otvorenoj pozornici prikazan pjesnički prikaz *Duvanjsko polje* čime je dvodnevno slavlje završeno.⁴⁷

Do trodnevne proslave u studenome, održane su dvije manje jednodnevne proslave obljetnice. Sokolsko društvo u Varaždinu organiziralo je *Svečano Društveno Sijelo sa predavanjem* 8. rujna u gombaoni, u čast proslave obljetnice, a tokom dana priredili su i godišnju javnu vježbu te navečer pučku zabavu i ples.⁴⁸ O ovome događaju u novinama je navedeno kako su *orjunaši* i *jugovrane* organizirali neku proslavu, dok je o dva dana ranije održanim vježbama Hrvatskog sokola posvećen gotovo cijeli novinski stupac.⁴⁹ Komentari u *Narodnom Jedinstvu* bili su dosta oštri o radu Sokolskog društva: "Ujutro 8. rujna održana je neka cirkusijada kroz grad, u kojoj je iza vojničke glazbe stupalo ništa više ni manje, nego 24 jugogavrana, 20 jugovrana, 18 jugovjanskoga i 13 (nesretnog li broja!) jugogavranskog pomladka."⁵⁰ Druga proslava održana je u Biškupcu gdje je akciju prikupljanja novca za izgradnju obeliska vodilo Hrvatsko dobrovoljno vatrogasno društvo Biškupec i tadašnji zapovjednik Juraj Lukšić, ujedno i upravitelj ovdašnjeg nadbiskupskog vlastelinstva. Spomenik na kojem je uklesano '925 - 1925. TOMISLAV / Rod bo samo koj si mrtve štuje / Na prošlosti budućnost si snuje" otkrio je 8. studenoga, nakon sv. mise i nadahnutog govora o povijesti Hrvata, dr. Ljudevit Šolc.⁵¹ Proslavi su, osim domaćih vatrogasaca i stanovnika, prisustvovali lokalni učitelj i učiteljica sa školskom mladeži, predstavnici suda te članice Varaždinskih žena, Varaždinskog vatrogasnog društva sa zapovjednikom, predstavnicima Hrvatskog konjaničkog i pješačkog Sokola te Knebinečkog vatrogasnog društva.⁵²

---

⁴⁶ Isto. Natpis na ploči glasi: "U ovoj je kući živio / i umro 16. VIII. 1894. / VLADISLAV VEŽIĆ / hrvatski pjesnik / u Selinama 29. IV. 1825. / O 100. godišnjici njegova rođenja / i / 1000. godišnjici hrvatskoga kraljevstva / podigoše / Braća hrvat. Zmaja."

⁴⁷ "Zaključna skupština društva varaždinskih Hrvatica", *Narodno Jedinstvo*, 29. listopada 1925., br. 24, str. 3.

⁴⁸ "Varaždinski spomendani", *Varaždinske novosti*, 26. rujna 1940., br. 565, str. 2.

⁴⁹ "Javna vježba hrv. Sokola u Varaždinu", *Narodno Jedinstvo*, 10. rujna 1925., br. 17, str. 3. i "Orjuna i jugovrane", *Narodno Jedinstvo*, 10. rujna 1925., br. 17, str. 3.

⁵⁰ "Orjuna i jugovrane", *Narodno Jedinstvo*, 10. rujna 1925., br. 17, str. 3.

⁵¹ "Peta obljetnica stranke", *Varaždinske vijesti*, 15. veljače 1995., br. 2614, str. 3.

⁵² "Proslava tisuć-godišnjice hrv. kraljevstva u Biškupcu", *Narodno Jedinstvo*, 19. studenoga 1925., br. 27, str. 3.

Na kraju ovog poglavlja valja spomenuti, iako vremenski ne spada u godinu proslave obljetnice, kako je župnik Janko Gjud u siječnju 1926. blagoslovio u Sračincu crkvu sv. Mihaela Arkandela sagrađenu u spomen proslave obljetnice, a po uzoru na crkvu (baziliku) sv. Nikole Tavelića u Tomislavgradu.⁵³

BROJNE AKTIVNOSTI DRUŠTVA VARAŽDINSKIH HRVATICA ZA PROSLAVU TISUĆGODIŠNJICE HRVATSKOGA KRALJEVSTVA – TOMISLAV

Nakon što je završila proslava obljetnice, 11. listopada 1925. održana je zaključna skupština Društva varaždinskih Hrvatica na čelu s predsjednicom Matildom Kovačević. Na toj je skupštini zaključeno da se društvena imovina, koja je tog dana iznosila 48.661,07 dinara, rasporedi na sljedeći način: 46.000 dinara dati će se za gradnju ili kupnju društvenoga hrvatskoga Doma na uspomenu obljetnice, a ostatak ženskom društvu osnovanom umjesto dotadašnjega Društva varaždinskih Hrvatica.⁵⁴ Na sjednici je nakon toga predstavljen rad Društva koje je u kratko vrijeme održalo mnoge aktivnosti za proslavu obljetnice. Članice su prvi puta javno nastupile na zabavi Društva Napredak 10. studenoga 1923., a drugi puta na *nikolinjskoj* zabavi Hrvatskog sokola 6. prosinca. Tek sljedeće godine su počele djelovati kao Društvo Varaždinskih Hrvatica i 10. veljače 1924. organizirale su svoju prvu čajanku u gradskoj gombaoni. U sklopu daljnjih aktivnosti, 7. lipnja 1924. organizirale su *Duvanjsku večer* s prikazom *Duvanjskog polja* dok su lokalna pjevačka društva Vila i Vijenac otpjevali Fallerovu *Duvanjsku himnu*. Aktivnosti su se samo nizale: 19. lipnja organizirale su *buffet* na zabavi društva Prehrana i sav prikupljeni novac, kao i kolače i slatkiše darovale istome. Zatim 6. srpnja novi *buffet* na zabavi i javnoj vježbi Hrvatskog sokola, 3. kolovoza održana je prva vrtna zabava kod gradske gombaone, zatim su 15. kolovoza sudjelovale u svečanoj povorci pri proslavi 60 godina postojanja I. hrvatskog dobrovoljnoga vatrogasnoga zbora. U jesen, 20. rujna, organizirana je druga *Duvanjska večer* u gradskom kazalištu, u studenome su članice Društva prikupljale živežne namirnice i novac za prehranu siromašne školske mladeži. U prosincu 1924., ponovno na *nikolinjskoj* zabavi, darovale su ubogu djecu slatkišima, jabukama i orasima. Prikupljale su i novac za tiskanje knjige *Znameniti i zaslužni Hrvati 925 - 1925*.⁵⁵

⁵³ "Blagoslov nove crkve u Sračincu", *Narodno Jedinstvo*, 28. siječnja 1926., br. 3, str. 2.

⁵⁴ "Zaključna skupština društva Varaždinskih Hrvatica", *Narodno Jedinstvo*, 5. studenoga 1925., br. 25, str. 4.

⁵⁵ Povodom proslave obljetnice izdana je knjiga pod naslovom *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925. : sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom: prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva*, Zagreb, 1925. U knjizi se spominju osobe rođene ili umrle u Varaždinu, odnosno one koje su imale istaknutu vezu s gradom. Ovdje se navode samo

U 1925. nastavile su dalje sa svojim planiranim aktivnostima. Već su 21. veljače priredile u gradskoj kazališnoj dvorani koncert s plesom pod imenom *Botanički vrt*. Od tada više nisu organizirale zabave jer im je gradska gombaona bila zatvorena, a svojih prostorija nisu imale. Hrvatski konjanički Sokol u Varaždinu 4. ožujka predložio im je kumstvo pri posveti barjaka, što je prihvaćeno i održano u srpnju te godine. U svibnju su prikupljale doprinose u korist kulturno prosvjetnog društva Napredak, zatim na blagdan Duhova, 30. svibnja, prikupljale su novac uz pomoć članica Društva Vila. U lipnju su prisustvovali i svečanom crkvenom ophodu u povodu obilježavanja obljetnice. Također, na poziv ludbreškog Hrvatskog sokola, 26. srpnja sudjelovale su u proslavi obljetnice u tom kraju, te 2. kolovoza u svečanoj povorci prigodom proslave 175. godišnjice postojanja varaždinske Građanske čete.⁵⁶ Članice Društva planirale su preurediti i kamen pred Franjevačkom crkvom u stilu i duhu, kako navode u dopisu, "tisućljetne hrvatske povijesti, a na ures samoga grada."⁵⁷ Izvedbu projekta dale bi najboljim umjetnicima, a od grada su očekivale pomoć u darivanju kamena. Kako od pomoći nije bilo ništa, od projekta se odustalo.

Nakon što su uspješno izvršile zadatke vezane uz proslavu obljetnice, Društvo je 18. listopada preimenovano u *Društvo Varaždinske Hrvatice* s novom svrhom, odnosno s opće hrvatskom humanitarnom svrhom, a najviše za prikupljanje sredstva za gradnju Hrvatskog doma u Varaždinu.⁵⁸ Za predsjednicu je izabrana Štefica Magdić, supruga odvjetnika dr. Ante Magdića. Niti mjesec dana nakon zaključne skupštine, 7. studenoga potvrđena su nova pravila Društva prema kojima su članice dužne baviti se humanitarnim radom, provoditi akcije na-

---

neke: Antun Ferdinand Albely (1794. - 1875.), Franjo Anderlić (1857. - 1930.), Franjo Bedeković (1755. - 1825.), Ivan Belostenec (1593/4. - 1675.), Mirko Bogović (1816. - 1893.), Mirko Breyer (1863. - 1946.), Herman pl. Bužan (1800. - 1862.), Higin Dragošić (1845. - 1926.), Ladislav Ebner (1780. - 1851.), Stjepan Glavač (1627. - 1680.), Franjo Ivančić (1854. - 1915.), Vatroslav Jagić (1838. - 1923.), Julije Janković (1856. - 1919.), Adolf Jurinac (1854. - 1925.), Antun Kanižlić (1700. - 1777.), Eugen Klmpach (1758. - 1817.), Ferdinand Konščak (1703. - 1759.), Ivan Kukuljević Sakcinski (1816. - 1889.), Juraj Križanić (1618. - 1683.), Andrija Makar (1626. - 1666.), Gašpar Malečić (1646. - 1702.), Vilko Novak (1865. - 1918.), Ivan Padovec (1800. - 1873.), Adolfo Rušnov (1847. - 1914.), Dragutin Schwarz (1868. - 1917.), Stjepan Srkulj (1869. - 1951.), Hermina Tomić r. Prešern (1843. - 1915.), Ognjeslav Utješenović (1817. - 1890.), Vladislav Vežić (1825. - 1894.), Branko Vodnik (1879. - 1926.), Antun Vramec (1538. - 1587.) i drugi. U povodu proslave obljetnice, objavljena su i sljedeća historiografska izdanja: *Zbornik kralja Tomislava u spomen tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1925.; *Zbornik Matice Hrvatske hrvatskome narodu: njegovima prošlim naraštajima na spomen, sadašnjima i budućim na pobudu o 1000-godišnjici hrvatskoga kraljevstva*, Matica hrvatska, Zagreb, 1925.; *Sveslavenski zbornik: spomenica o tisućgodišnjici hrvatskoga kraljevstva*, Zajednica slavenskih društava, Zagreb, 1930. te druga prigodna izdanja.

⁵⁶ "Zaključna skupština društva varaždinskih Hrvatice", *Narodno Jedinstvo*, 29. listopada 1925., br. 24, str. 3.

⁵⁷ DAVŽ, ZGP, 29. kolovoza 1924., br. 5063/1924.

⁵⁸ Stjepan BELOŠEVIĆ, *Županija varaždinska i slob. i kralj. grad Varaždin*, Zagreb, 1926., str. 170.

rodne prosvjete i rodoljublja, a najvažnije je bilo raditi na osnivanju spomenutog Hrvatskog doma u Varaždinu.⁵⁹

DRUGA PROSLAVA OBLJETNICE

Kako se u Varaždinu programi obilježavanja obljetnice nisu (politički) usuglasili, ekstenza je poslala pozive lokalnim društvima i pojedincima da se sastanu već 22. srpnja 1925. u gradskoj vijećnici radi dogovora oko nove proslave obljetnice.⁶⁰ U tim aktivnostima je sudjelovalo i Filić, a ljetna proslava je po njemu bila suvišna i nepotrebna parada koju je trebalo zamijeniti novom pod okriljem ekstenze.⁶¹ On je, naime, želio obljetnicu Jagićeve smrti uklopiti u proslavu obljetnice, no okupljeni na sastanku na to nisu pristali. Objašnjene je bilo da se Jagićeva obljetnica mogla proslaviti u srpnju te da se nova ekstenzina proslava ne smije vezati uz pojam tisućgodišnjice.⁶² Tada je odlučeno da će se ekstenzina proslava održati 3., 4. i 5. listopada, u vrijeme kada će svoju proslavu organizirati jugosokol. S obzirom na odabir datuma, u novinama je zabilježena oštra kritika ekstenzine ideje: "Upozoravamo već sada gospodu profesore, da se kane takove slave u danima jugosokolskog orjuraškog raspasavanja, jer onda hrvatska društva nebi mogla sudjelovati kod takovih slava."⁶³ Očito je da je ova odluka bila preuranjena i nepromišljena, stoga je naknadno odabran novi datum u studenome.⁶⁴ Za trodnevno slavlje, od 14. do 16. studenoga, Filić, ekstenza i Muzealno društvo pripremili su razne ak-

⁵⁹ "Hrvatice i Hrvati! U gradu Varaždinu, osjeća se već duži niz godina potreba, za jednim domom, u kojem bi mogli raditi i živjeti sva hrvatska društva i svi varaždinski Hrvati. Izvedbu ove zadaće preuzelo je na sebe društvo Hrvatski dom kao zadruga u Varaždinu. Ovo je društvo, uz najveću podršku društva Varaždinskih Hrvatica za proslavu tisućgodišnjice Hrvatskog Kraljevstva Tomislav, društva Varaždinske Hrvatice, društva Hrvatskih Zagoraca, podružnica Varaždin, podružnice hrv. kult. društva Napredak, Hrvatskog pjevačkog društva Vile i većeg broja varaždinskih Hrvata, koji su već udjele platili, kupilo bivši posjed Dorner u Cintorskoj ulici, sa nakanom, da tamo sagradi Hrvatski dom". "Hrvatice i Hrvati!", *Hrvatsko jedinstvo*, 7. svibnja 1938., br. 30., str. 9.

⁶⁰ Gradski muzej Varaždin (dalje GMV), Spomenica i knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze – Varaždin 30. studenoga 1921. – 2. veljače 1929. (dalje Spomenica ekstenze), str. 96.

⁶¹ "Ponovna proslava tisućgodišnjice hrv. kraljevstva", *Narodno Jedinstvo*, 30. srpnja 1925., br. 11., str. 2.

⁶² Filić je sljedećim riječima zabilježio taj događaj: "I ako je bio odaziv društvenih izaslanika vrlo lijep, nije se na tom sastanku stvorio nikakav zaključak buduće se neka gospoda, htejući ovu kulturnu slavu svesti na političku podlogu, umalo su onemogućili ekstenzinu izvedbu. Poslije odulje prilično žestoke debate u kojoj su članovi ekstenze kol. Wissert, Filić i Krčec odlučno pobili izvode gg. Antun Lazara i dr. Adolfa Uršića i drugih, da ekstenza smatra da je proslava 1000 godišnjice zajednička kulturna slava sviju građana ove države, a Hrvata napose, a nikako pojedinih društava." GMV, Spomenica ekstenze, str. 96.

⁶³ "Ponovna proslava tisućgodišnjice hrv. kraljevstva", *Narodno Jedinstvo*, 30. srpnja 1925., br. 11., str. 2.

⁶⁴ *Naše pravice*, 7. kolovoza 1924., br. 6, str. 3. Na izvanrednoj sjednici gradskog zastupstva 13. studenoga odlučeno je da će novi gradski načelnik Kovačević zajedno s Jankom Gjudom, Ferdodom Kalabarom, Radoslavom Kissom i Viktorom Plazzerianom prisustvovati svečanostima proslave obljetnice. DAVŽ, ZGP, 13. studenoga 1925.

tivnosti, a *Varaždinski svečanostni odbor* odaslao je pozive za sudjelovanje.⁶⁵ Treba napomenuti kako se u tadašnjim gradskim novinama, a prema ranijem dogovoru, nije govorilo o proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva, već o velikoj varaždinskoj kulturnoj slavi.⁶⁶ Filić je bio tajnik ekstenze, no kako je gotovo sve svoje vrijeme posvetio otvorenju muzeja, zamijenio ga je Milan Kaman. Prvog dana te jesenske proslave održan je koncert varaždinskog pjevačkog društva Tomislav i predavanje Božidara Širole u velikoj dvorani gradskog kazališta, na *večeri ilirskih skladatelja*, sa slijedećim rasporedom. Prvo je održano predavanje Božidara Širole "Glazba u ilirskom pokretu", a zatim je počeo koncert. Otvorila ga je na klaviru Erika Blis izvođenjem preludija u a-duru i pastorella u b-duru Fortunata Pintarića. Slijedilo je "Hajd na gore!" Ivana Padovca u izvođenju ženskog zbora, zatim *andante* iz koncertina d-dura za gitaru Ivana Padovca u izvođenju Janka Puchlya. Nakon toga, muški zbor je izveo dvije pjesme Vatroslava Lisinskog "Dika plava" i "More diko", a nakon njih ponovno nastupa E. Blis te Zdenka Tišljar koje su izvele "Večer – Idila" Vatroslava Lisinskog. Zatim su izvedena djela Ferde Livadića "Udaljenoj" i "O sanctissima", Vatroslava Lisinskog "U daljini tudja svijeta" i "Oj talasi!", Ivana Podovca "Golub ljubi golubicu" te Ferde Rusana "Slavska riječ!"⁶⁷ Sljedećeg dana služena je u pavlinskoj crkvi sv. misa zadušnica, a nakon toga organiziran je posjet grobu V. Jagića gdje je gradski načelnik Ivan Kovačević održao kratak govor. Iza toga slijedilo je svečano otkrivanje spomen – ploče autora Rudolfa Valdeca (1872. – 1929.) na Jagićevoj rodnoj kući.⁶⁸ Nakon što su članovi Pjevačkog društva Vila i Vijenac otpjevali "Hrvatskoj", načelnik Kovačević je kazao kako: "Ova mala kuća ima za nas Hrvate, a napose Varaždince, veću važnost od svake druge velike palače jer se u njoj rodio Vatroslav Jagić."⁶⁹ Nakon toga, pjevačka društva otpjevala su "Lijepa naša domovino". Iza toga uslijedila je u kazalištu svečana akademija u čast uspomene na Jagića, a nakon toga je Jagićevo poprjsje, kao dar zagrebačkih Varaždinaca, predano izaslaniku tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.⁷⁰ Dan je završen veselo uz banket i ples. Društvo Varaždinske Hrvatice organizirale su *buffet* i novac darovali Va-

---

⁶⁵ "Poziv svim varaždinskim društvima", *Narodno Jedinstvo*, 12. studenoga 1925., br. 26, str. 3. U *Odбору* su bili: predsjednik Josip Kovačević, tajnik Ivan Kolander i Milan Kaman, blagajnik Stjepan Sabolić. GMV, Spomenica ekstenze, str. 97.

⁶⁶ "Koncert", *Narodno Jedinstvo*, 12. studenoga 1925., br. 26, str. 3.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Ispod brončanog medaljona s Jagićevim likom je sljedeći natpis: "U OVOJ KUĆI RODIO SE / 6. VII. MDCCCXXXVIII / PROFESOR DOKTOR / VATROSLAV JAGIĆ".

⁶⁹ GMV, Spomenica ekstenze, str. 102.

⁷⁰ Telegrama isprike da zbog lošeg vremena ne mogu doći u Varaždin poslali su i rektor Sveučilišta S. H. S. u Zagrebu Drago Perović, tajnik Društva za srpski jezik i književnost Dračić, zatim predsjednik Srpske kraljevske akademije Jovan Cvijić, rektor beogradskog univerziteta Pavle Popović, te fra Lujo Marun, Julije Kempf i drugi.

raždinskom muzealnom društvu.⁷¹ Posljednjeg dana proslave, 16. studenoga, u 10 sati prije podne, otvoren je varaždinski gradski muzej u prostoru Staroga grada.⁷² Kao trajan spomen tog događaja postavljena je spomen ploča, danas smještena iznad ulaza, sa sljedećim tekstom: "U SPOMEN / TISUĆGODIŠNJICE / HRVATSKOG KRALJEVSTVA / OTVOREN JE 16. XI. 1925. / VARAŽDINSKI MUZEJ". Ovdje treba spomenuti kako su i strani gosti prisustvovali proslavi. Tako su osim Stanke Rešetar rođ. Jagić i njezinog supruga Milana, zagrebačkog sveučilišnog profesora, u ime JAZU prisustvovali Gjuro Körbler, u ime državnog arhiva Josip Nagy, narodnog muzeja u Beogradu Balduin Saria, u ime sveučilišta i slovenskog znanstvenog društva u Ljubljani Franjo Ramoš, te u ime muzealnog društva iz Ptuja A. Komljanec i dr. Trauner te dopisnici listova *Novosti*, *Riječi* i *Morgen*. S obzirom da je vrijeme bilo izrazito kišno, mnogi su brzojavom ispričali svoj dolazak.⁷³ Filić u zapisnicima ekstenze završava svoj izvještaj riječima kako je u sve dane trajanja svečanosti grad bio ukrašen brojnim barjacima.⁷⁴ Unatoč dobro organiziranoj proslavi, tadašnje varaždinske novine *Narodno Jedinstvo* o tome gotovo da i nisu pisale, svega par malih obavijesti, za razliku od srpanjske proslave kada su temi posvetili više stranica.

ZAKLJUČAK

Krešimir Filić je svakako imao vlastiti stav kako najbolje proslaviti tisućgodišnjicu hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine. Za sada je nemoguće odgovoriti zašto se nije priključio srpanjskoj proslavi? I jedni i drugi organizatori radili su na promicanju Hrvatstva i nisu htjeli sudjelovati u proslavi jugoslaven-skih stranaka ili jugosokola, ali unatoč tome nisu se mogli dogovoriti. Filić s ekstenzom i Varaždinskim muzealnim društvom vjerojatno nije dobio onu potporu javnosti koju je dobio program Društva varaždinskih Hrvatica i Hrvatskog sokola što ga ipak nije spriječilo u daljnjem radu. Srpanjsku proslavu Filić je smatrao *nepotrebnom paradom* te da je najbolji program otkriće spomen ploče Vatroslavu Jagiću i otvorenje gradskog muzeja. Ekstenza se povukla u svojim zahtjevima i prihvatila da se jesenska Jagićeva slava ne miješa s proslavom obljetnice jer da je ona dostojno proslavljena u srpnju. Filić je popustio što se vidi i po tiskanim materijalima ekstenze u kojima se nigdje ne spominje obljetnica već velika varaždinska kulturna slava. Ipak, to ne mijenja činjenicu da je Filić sa suradnicima organizirao kvalitetnu jesensku proslavu, s time da svjedočanstvo o tom događaju živo postoji i danas u obliku rada Gradskog muzeja Varaždin.

---

⁷¹ "Društvo Varaždinske Hrvatice", *Narodno Jedinstvo*, 17. ožujka 1927., br. 11, str. 2.

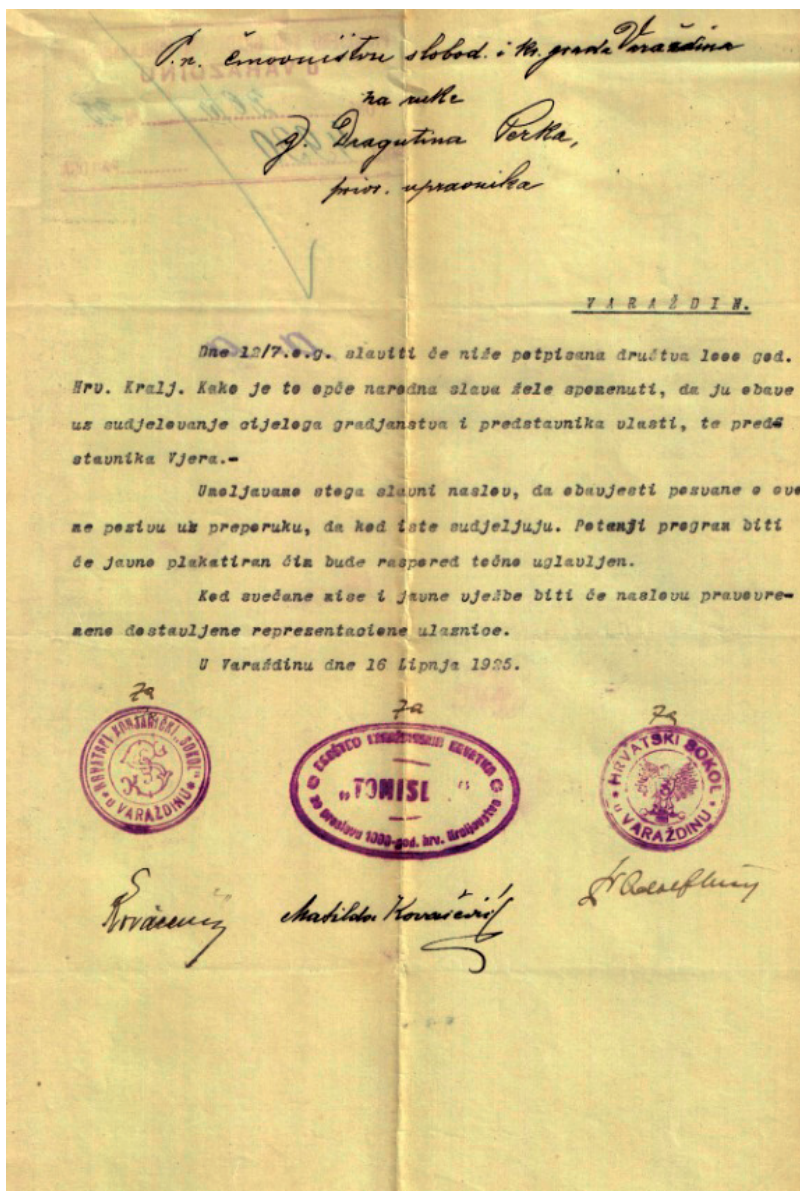
⁷² GMV PO 3302

⁷³ "Strani gosti na Jagićevoj proslavi i otvorenju muzeja", *Narodno Jedinstvo*, 19. studenoga 1925., br. 27, str. 3.

⁷⁴ GMV, Spomenica ekstenze, str. 105.

PRILOZI

Slika 1. Najava proslave obljetnice⁷⁵

⁷⁵ DAVŽ, Gradsko poglavarstvo Varaždin, redovni spisi 1925., br. 4930.

Poštarima u gotovom plaćenu!

Izlazi u četvrtak.

Preplate za godinu . . . Din 60.—
na pol godine . . . . . Din 30.—
za četiri godine . . . . . Din 15.—
mjesečno . . . . . Din 5.—

Preplate i pristojbe za oglase
Sjaju se na
Upravu lista: Kašpara STIFLER
Varaždin

Mjesto plaćena: Varaždin.

Narodno Jedinstvo

Pojedini broj 150 D

**Preplate i oglasi
plaćaju se unapred.**

Uredništvo lista:
Kukuljevićeva ul. br. 9. i. kat.

Oglas po Ccm. Din 50.—
u tekstu Ccm. Din 1.—,
povrh toga porezna taksa.
Kod viškrotnog vršenja
prilazern popust.

Mail oglašnik: do 20 rječi Din 10.—
i poraz 20 p. svaka daljnja rječi Din 50.—

God. IV.   **Varaždin, dne 9. srpnja 1925.**   **Broj 8.**

925.-1925.

Tisuću je godina prohuhalo nad lijepom našom hrvatskom domovinom, odkako je hrvatski knez Tomislav prikupio hrvatska plemena, združio sjevernu (primorsku) i južnu (dalmatinsku) Hrvatsku, stvorio na taj način jedinstvenu hrvatsku državu i stavio joj se na čelo kao kralj ujedinjenih Hrvata, okrunivši se god. 925. kraljem Hrvatske i Dalmacije na Duvanjskom polju u našoj Bosni ponositelj.

Tisuću je godina eto prohuhalo, odkako se Hrvati ujedinise u državu, jer im je prijetila pogibao od napadača njihovih blizih susjeda a krvnih neprijatelja — Mađjara, koji su u to vrijeme oslillili i naimjence napadali i veće narode, nego li bijaše hrvatski, naime Francusku, Italiju i Njemačku. Ujedinise se Hrvati u jednu državu, jer uvidješe, da ih samo međusobna stoga može toliko ojačati, da se uspješno odupru svakom svom neprijatelju, pa bilo to i vragu.

Ujedinise se Hrvati, i to na svoju sreću, jer da do toga nije došlo, nestalo bi ih već davno kraj preraznih njihovih proždrljivih susjeda, kojima su rasle zaburice za tom lijepom našom domovinom, kako nas to učl neizbrisiva povijest našega hrvatskoga naroda.

Jer eto: uzimamo u ruke pisane knjige povijesti naše ili pitajmo onaj djecu našu, koja su još pred par godina učila u školama negatvorenu povijest našu, pa čemo odmah znati povijesnu istinu, da je samo sloga jačala Hrvate i ulijevala im nesamo u srca već i u mišice njihove toliko snage, da su kroz tisuću godina mogli odoljevati i do dana današnjega odoljeti svim napadajima svih svojih brojnih neprijatelja, koji ih htjedose otuditi i imenu i jeziku hrvatskome, i vjeri praotaca, i poštenju i običajima: odkinuti ih od kostiju slavnih pradjedova i od grude siromaske ali časne i lijepe, u kojoj te kosti mirno počivaju.

I dok su mnogo jači narodi i države padale u ropstvo i Tatara i Taraka, nestajeli pod njihovim mačevima i kopitima njihovih konja; i dok su mnogo veći narodi i države stradavali te se djelomice čak i odnarodjivali pod nasiljima Svaba i Mađjara, hrvatski se narod hvala Bogu, zdravoj krvi i samopouzdanju svomu odvao i Becha, i Tiszi, i Kluenu, a dabome i prečaskoj crnoj duši, koja ga je u tek nedavno kušala zarobiti i oduzeti mu tik pred tisućogodišnjicu hrvatske slave sve ono, čime se Hrvat ponosi i što mu je milije od oćinega vida.

Hrvatski je narod nustrajao, ostao u cjelini svojoj jedan i po tomu snažan, raširio tijekom vremena svoj vidokrug, prozreo niske ciljeve onih, koji su ga pred samu tisućogodišnjicu njegove državnosti bijeli da izbrisu sa lica kraglje zemaljske zajedno sa slavnom proslušču njegovom, i zato baš odlučio, da tisućogodišnjicu svoje državnosti dostojno proslavi.

Hrvatski narod, slavno predizdje kršćanstva i kulture, branić pravde i istine, pošten u poštivanju tuđega ali i gord u čuvanju svoga, slavi danas tisućogodišnjicu svoje državnosti, svjestan — da se kroz cijelu prošlost svoju nema ničega stiditi; svjestan položaja, koji mu pripada u kulturnom svijetu; svjestan svoje sadašnjosti a i svoje budućnosti.

Hrvatski narod slavi tu tisućogodišnjicu ne novcem, ne megalomanijom ne silom ni nasiljem, ne slavi ju vinom ni bajunetima, već ju slavi srcem i dušom i molitvom zakvalnicom onima, koji mu učinise domovinu lijepom i stare slave djedovinom, da ju on i danas i u buduće takovom sačuva, i molitvom zahvalnicom Onomu, koji mu domovinu i njega samog čuva, a da to i nije na priljavom papiru oglašeno.

Hrvatski narod slavi i svetkuje onako, kako to dolikuje narodu, koji je rodio kraljeve Tomislava i Zvonimira, junake Nikolu Šabića, Petra Zrinjskoga i Krstu Frankopana, bana Jelačića, biskupa Strossmayera, Antu Starčevića i toliko dugi niz odličnih muževa, kojima bi se cijela kulturna Evropa mogla ponositi, a čija je zasluga, da se hrvatski narod nije dao nikada i ni po komu podjarmiti, i da je danas o proslavi tisućogodišnjice svoje državnosti potpuno svjestan i siguran, da ga ni u budućnosti neće nitko stloniti ni zatrijeti, već da će još jač, još svjesniji i još složniji dočekati i daljnje tisućogodišnjice svog opstanka odnosno državnosti.

Naši su djedovi pjevali: „Još Hrvatska nij' propala — — —, a mi nastojimo, da će još mnoga naša pokoljenja moći pjevati: „— — — i neće nikada propasti!“

Budimo Hrvati, dostojni sinici lijepe naše domovine i dostojni nasljednici slave, što nam ju namriješe predji naši!

Živjela Hrvatska!

Slika 2. Najava proslave obljetnice u lokalnom tisku⁷⁶

⁷⁶ <http://library.foi.hr/nv/broj.aspx?v=0&z=925&C=61&godina=1925&broj=000008&stranica=001> (18. srpnja 2011.).

Slika 3. Razglednica s prikazom prolaza svečane srpanjske povorke kroz grad⁷⁷

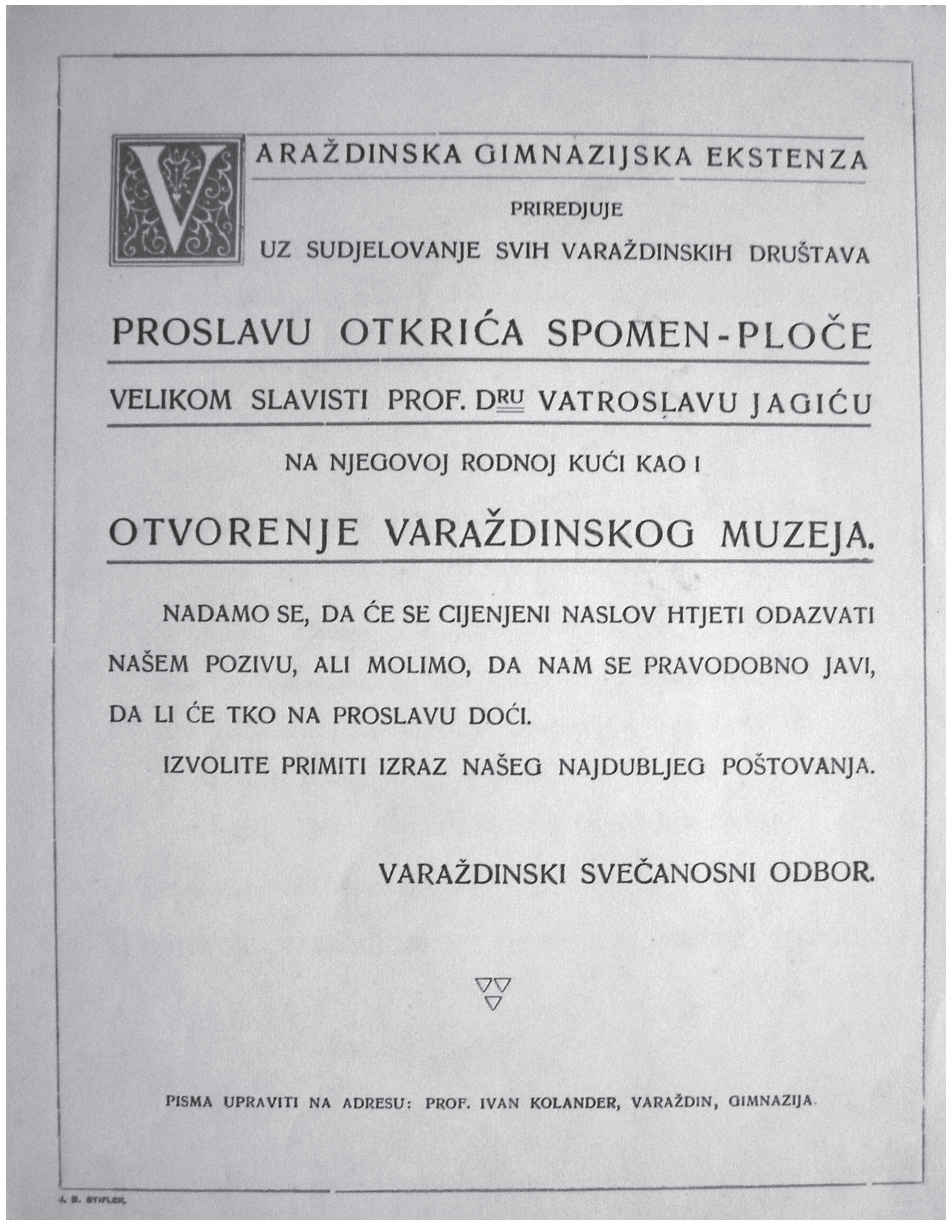
⁷⁷ Privatna kolekcija.

Slika 4. Razglednica varaždinskih Hrvatice u spomen proslave obljetnice⁷⁸

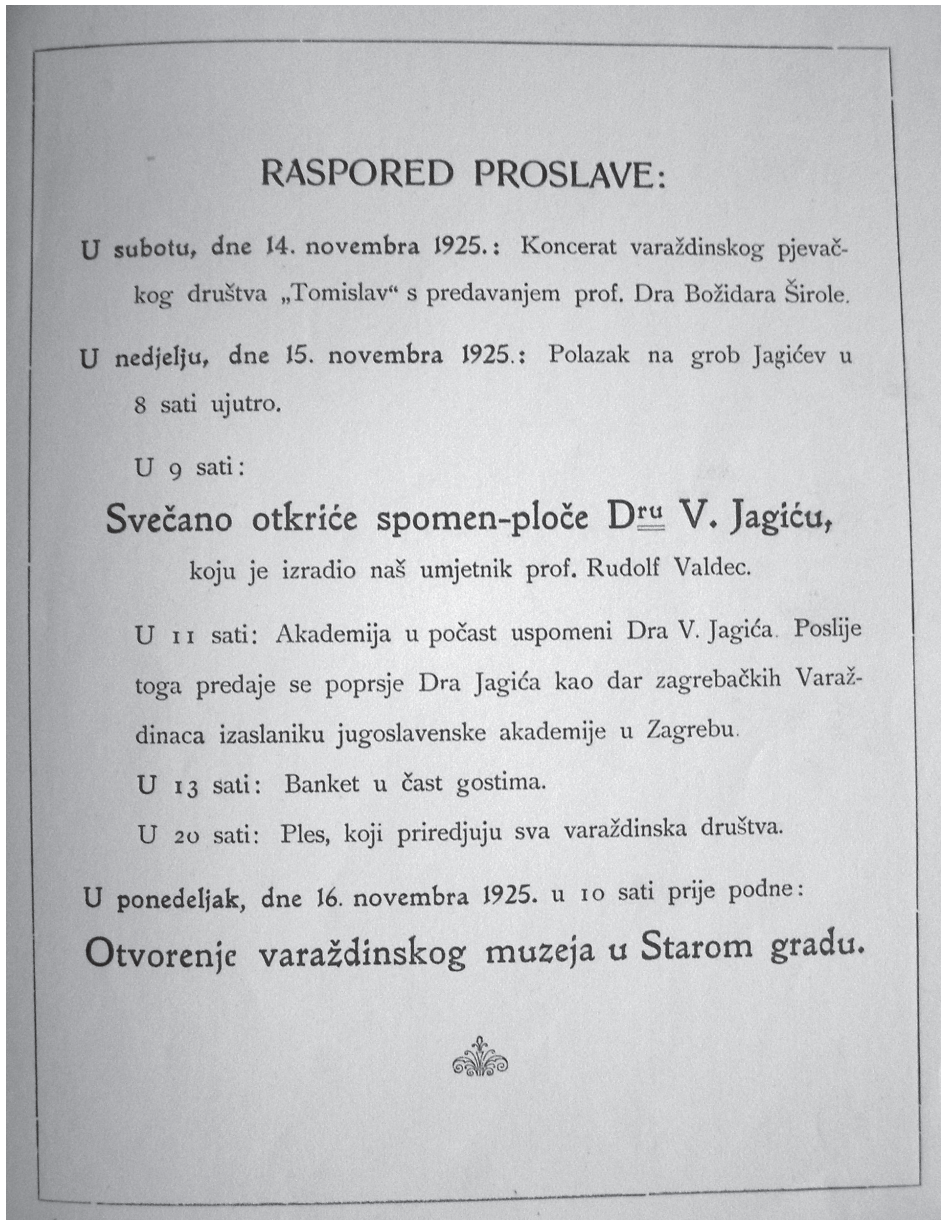
⁷⁸ Privatna kolekcija Zvonka Pintara.

Slika 5. Pozivnica⁷⁹

⁷⁹ GMV PO 3302

Slika 6. Raspored slavlja u pozivnici⁸⁰

⁸⁰ GMV PO 3302.

Slika 7. Spomen ploča iznad ulaza u varaždinski Stari grad⁸¹

⁸¹ Snimio Vladimir Huzjan.

Slika 8. Spomen ploča Vladislavu Vežiću u varaždinskoj Gajevoj ulici⁸²

Slika 9. Župna crkva sv. Mihaela Arkandžela u Sračincu⁸³

---

⁸² Isto.

⁸³ Isto.

Slika 10. Spomen ploča Vatroslavu Jagiću na njegovoj rodnoj kući u ulici Krešimira Filića⁸⁴

Slika 11. Ploča na biškupečkom obelisku⁸⁵

---

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ Isto.

Tablica 1. "Spisak predstavnika raznih udruženja, poduzeća, zavoda itd. u gradu Varaždinu"⁸⁶

Ime i prezime	Značaj	Stan	Opazka
Mato Proštenik	Kanonik i protonotar sv. Stolice	Uršulinska ulica	
Iganc Debeljak	kanonik	Preradovićeve ulica	
Janko Gjud	gradski župnik	Župni trg 11	
Velimir Janković	paroh	Preradovićeve ulica	supruga Marija
Dr. Glück	nadrabin	Draškovićeve ulica	supruga Venka
Dr. Hinko Krizman	narodni poslanik, ministar na razpoloženje	Petrovićev trg	supruga Milena
Ivan Kenfelj	kr. gim. profesor u/ m, predstojnik narodne čitaonice	Graberje 2	supruga Zora
Dr. Dragutin Vračun	odvjetnik, predsjednik društva za podupiranje uboge mladeži pučkih škola	Preradovićeve ulica br. 31	supruga Marijana
Josip Pauković	kr. gim. profesor, predsjednik hrv. pjevačkog društva "Vila"	Semenšina ulica 8	supruga Jelka
Josip Ribić	gradj: poduzetnik, predsjednik radničkog pjevačkog društva "Vienac"	Kolodvorska cesta	supruga Marija
Krešimir Filić	kr. gim. profesor, predsjednik pjevačkog društva "Tomislav"	Zagrebačka cesta 19	
Stjepan Leskovar	pekarski pomoćnik, predsjednik radničkog naobrazenskog pjevačkog društva Sloboda	Gundulićeve ulica	
Dr. Rudolf Herman	odvjetnik, predsjednik trgovačke zadruge	Preradovićeve 39	supruga Štefanija
Franger Franje	predsjednik ribarskog društva		supruga Anka
Antun Bakač	pekarski obrtnik, predsjednik športskog kluba "Drava"	Zagrebačka cesta 6	
Miša Krausz	kavanar, predsjednik sport kluba V. S. K.	Trg Slobode	
Ivan Vernik	stolarski obrtnik, predsjednik športskog kluba "Varaždinec"	Bakačeva ulica 6	
Makso Horvat	majstor u/ m, predsjednik društva kućevlasnika	Petrovićev trg 2	supruga Ida

⁸⁶ "Spisak predstavnika raznih udruženja, poduzeća, zavoda itd. u gradu Varaždinu", DAVŽ, GPV, praes. spisi, kut. br. 19, 1925., br. 71. Ovaj popis važnih osoba u gradu Varaždinu izrađen je 1925. po nalogu Velikog župana zagrebačke oblasti za slučaj posjete važnog gosta ili održavanja raznih kulturnih ili političkih svečanosti kojima su isti morali prisustvovati - u ovom slučaju proslavi obljetnice.

Ime i prezime	Značaj	Stan	Opazka
Dr. Ljudevit Šolc	odvjetnik, predsjednik društva Napredak	Streljačka ulica	supruga Ivana
Ilija Kovačević	trgovac, predsjednik društva Hrvatski radiša i Hrvatskog Konjaničkog Sokola	Kukuljevićeva ul. 8	supruga Antonija
Dr. Hinko Blau	gradski fizik, predsjednik Izraelitičke bogoštovne općine	Petrovićećv trg 10	supruga Zora
Viktor Stegnišek	predsjednik zadruge gostioničara-krčmara	Župni trg	
Ida Horvat	predsjednica Društva Varaždinskih žena za zaštitu djece	Petrovićećv trg 9	
Zora Blau	predsjednica Izraelitičkog gospojinskog društva	Petrovićećv trg 10	supruga Dr. Hinka Blau
Dr. Adolf Uršić	odvjetnik, starosta Hrv. Sokola	Zagrebačka cesta	supruga Nada
Dr. Stjepan Stanković	liječnik, starosta Sokolskog društva	Trg Slobode	supruga Slava
Konrad Grims	trgovac, zapovjednik kr. Grad-janske čete	Petrovićećv trg	supruga Mari-jana
Antun Lazar	kožarski obrtnik i zapovjednik I. hrv. Dobrovoljnog vatrogas-nog zbora	Optujska ulica br. 3	supruga Ljubica
Dr. Ferdo Kalabar	kr. javni bilježnik	Preradovićeva ulica	supruga Olga
Dr. Nikola Thaller	kr. javni bilježnik	Trg bana Jelačića	supruga Štefanija
Dr. Ernst Krajanski	odvjetnik	Župni trg	
Dr. Radoslav Kiss	odvjetnik	Trg bana Jelačića	supruga Wanda
Dr. Edo Spitzer	liječnik	Frankopanska ulica	supruga Olga
Dr. Janko Šanjek	primarni liječnik	Kolodvorska cesta	supruga Marija
Dr. Manfred Glasgall	liječnik i zubar	Franjevačka ulica	
Franjo Pust	veleindustrijalac	Trg bana Jelačića 5	supruga Ruža
Ladislav Kronast	industrijalac	Kukuljevićeva ulica	
Levin Schlenger	industrijalac	Gajeva ulica 1	supruga Marija
Artur Kaderavek	arhitekt	Gajeva ulica	supruga Marija
Valent Morandini	arhitekt	Kolodvorska cesta	supruga Štefanija
Josip Vanek	ljekarnik	Gajeva ulica	
Dragutin Pirker	Upravnik podružnice I. Hrv. Štedionice	Trg Slobode	supruga Dragica
Slavoljub Majcen	trgovac, vijećnik Trgovačke obrtničko komore	Trenkova ulica	supruga Ljuba

Ime i prezime	Značaj	Stan	Opazka
Vladoj Honheiser	trgovac, vijećnik Trgovačke obrtničko komore	Uršulinska ulica	
Stjepan Leitner	veletrgovac	Kukuljevićeva ulica	supruga Marija
Hinko Moses	veletrgovac	Optujska ulica 11	supruga Draga
Eugen Weiss	nadkontrolor drž. Željeznica u / m		
Mato Frlan	gradski vijećnik u / m	Blažekova ulica	
Vjenceslav Podgajski	bivši grad. Načelnik	Ul. Dr. Pere Magdića	
Miroslav Liby	trgovac	Župni trg	supruga Izabela
Milutin Klašnja	trgovac	Kukuljevićeva ul.	
Antun Verčko	trgovac	Medjimurska cesta	supruga Marija
Vjekoslav Halužan	tvorničar koža	zagrebačka cesta	supruga Leopoldina
David Reich	ravnatelj tvornice Mundus d. d.	zagrebačka cesta	
Pavlović Franjo	posjednik	Vidovski trg	
Franjo Cirković	posjednik	Murvenjak	
Valent Popijač	posjednik	Sajmište	
Martin Besek	obrtnik	Trenkova ulica	
Rajmund Martek	obrtnik	Preradovićeva ulica	
Hubert Goger	obrtnik	Kačićeva ulica	supruga Ruža
Vatroslav Gjurasek	obrtnik	Optujska 6	
Julijo Husnjak	obrtnik	Gundulićeva ulica	
Josip Trtinjak	seljak	Varaždinbreg	
Josip Švigel	predsjednik hrv. Ferijalnog kluba Jurislav Janušić	Špinčićeva ulica 23	
Franjo Ivić	gr. šumar. Nadzornik, predsjednik gospodarskog društva	nasip	supruga Darinka
Maltarić Bogumir	ljekarnik / Jadranska straža	Petrovićev trg	supruga Anka

SAŽETAK

ULOGA KREŠIMIRA FILIĆA U PROSLAVI TISUĆU GODINA POSTOJANJA HRVATSKOG KRALJEVSTVA U VARAŽDINU 1925. GODINE

Srpanjsku proslavu tisućgodišnjice postojanja Hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine organiziralo je Društvo varaždinskih Hrvatica za proslavu tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva – Tomislav te članovi varaždinskog Hrvatskog sokola (Hrvatski pješački sokol i Hrvatski konjanički sokol). Krešimir Filić je smatrao kako je ta proslava bila *nepotrebna parada*, stoga je želio s Varaždinskom gimnazijskom ekstenzom i varaždinskim muzealnim društvom organizirati novu na jesen. Smatrao je kako je najbolji program za proslavu obljetnice otkriće spomen ploče Vatroslavu Jagiću i otvorenje gradskog muzeja. Čak je bilo prijedloga da se ta proslava poveže s onom jugosokola, no radi pritiska je Varaždinska gimnazijska ekstenza, čiji je Filić bio član, na kraju prihvatila prijedlog da se Jagićeva slava ne miješa s proslavom obljetnice jer da je ona dostojno proslavljena u srpnju. Filić je popustio što se vidi i po tiskanim materijalima ekstenze u kojima se nigdje ne spominje obljetnica već najava velike varaždinske kulturne slave.

Ključne riječi: Krešimir Filić; Varaždin; 1925.; obljetnica; Hrvatsko kraljevstvo.

SUMMARY

ROLE OF KREŠIMIR FILIĆ IN THE 1925 MILLENIUM CELEBRATION OF THE CROATIAN KINGDOM IN VARAŽDIN

In July 1925 millenium celebration of existence of the Croatian kingdom in Varaždin was organized by *Društvo varaždinskih Hrvatica za proslavu tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva – Tomislav* society and members of Varaždin's *Hrvatski Sokol* organization (*Hrvatski pješački sokol* and *Hrvatski konjanički sokol*). Krešimir Filić thought that this celebration was unnecessary parade, so he wanted to organize a new in the fall. He felt that the best program to celebrate millenium anniversary is by presenting the memorial Vatroslav Jagić plaque and opening of the city museum. He even wanted to link this celebratin with the one of *jugosokol*, but due to pressure, *Varaždinska gimnazijska ekstenza* society, whose member was Filić, accepted the proposal that Jagić's celebration does not interfere with the millenium celebration because it was worthy celebratet in July. Filić conceded, which could be seen in printed materials of an extension, in which isn't mention Anniversary, but announcement of big Varaždin cultural celebration.

Key Words: Krešimir Filić; Varaždin; 1925; anniversary; Croatian kingdom.

